

Araştırma-İnceleme

**UNE MORT TRÈS DOUCE VE UNE FEMME ADLI
ESERLERDE KADIN KİMLİĞİNİN TOPLUMSAL
BOYUTLARI**

Fatma KABA¹

Öz: Bu çalışmada yirminci yüzyılın iki büyük kadın yazarı, Simone de Beauvoir ve Annie Ernaux'nun aile çevreleri üzerinden kendi kadın kimliklerini sorguladıkları *Une mort très douce* ve *Une Femme* adlı eserleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada, her iki eserde üç kuşak Fransız kadının (anlatıcı, anne ve büyükanne) ait oldukları aileler farklı dönem kesitleriyle, her döneme özgü değer yargılarıyla, kadının toplumsal hayattaki konumu göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Yaşam öyküleri açısından benzerlikler içeren her iki yazarın bireysel ve toplumsal planda kadın kimliklerinin oluşmasında büyük oranda aile yaşamlarının belirleyici olduğu görülmüştür. Büyükanne kuşağı, otorite ve korkuya dayalı, kadın eğitiminin nerdeyse hiçe sayıldığı bir toplumsal ve kültürel ortamda yetişmiştir. Anne kuşağı ise, geleneğin belirlediği otoriter aile kadını olmak ile, uygun fırsatlarda da modern olana yüzünü dönmek arasında bir gelgit yaşamış olsa da, kızlarının daha mutlu yaşayabilmesi için eğitimi ve okumayı önemseyip teşvik etmişlerdir. Yazarların temsil ettiği kadın kuşağına gelince; bu kuşak kadınlar geleneksel değerlerin baskılayıcı kurallarına karşın, kendi adlarına, kendileri için ve kendi kendilerine bir kimlik oluşturma savaşımı içinde olmuşlar; kadın kimliğinin toplumsal boyutunun bireysel boyutla iç içeliğini öne çıkararak, kadının toplumsal hayattaki yerini sağlamlaştırmanın, aile, gelenek ve toplumsal sınıf aidiyetinin ötesinde bireysel bilinçten geçtiğini ortaya koymuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Annie Ernaux, Simone de Beauvoir, Bir Kadın, Une mort très douce, Kadın.

**THE SOCIAL DIMENSIONS OF THE IDENTITY OF WOMAN IN
“UNE MORT TRÈS DOUCE” AND “UNE FEMME”**

Abstract: In this study, twentieth century's two great works by women writers, Simone de Beauvoir's "*Une mort très douce*" and Annie Ernaux's "*Une femme*", in which they questioned their own female identity through

¹ Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. fkaba@pau.edu.tr

their familial circles, will be comparatively studied. In both works, three generations of French women (narrator, mother and grandmother) are studied by focusing on different periods in their family history, values peculiar to every period, and women's position in society. Many similarities can be seen between both writers and their identity as women are shaped by their familial lives. The generation of the grandmother grew in a cultural and social environment in which women are disciplined with fears and strict authority and their right to education was ignored. The generation of the mother lived through a turbulent transition period in which women were in-between the traditional female roles and models of modern womanhood, but they encouraged their daughters to further education. As for the generation represented by the narrator, women rebelled against the oppression of the traditional female roles, and they strove to build an identity particular to themselves, depending on their own resources. They revealed the intricate relations between the social and individual dimensions of female identity, and put forward that the empowerment of the women in social life is about the improvement of the individual consciousness more than familial, traditional and class identities.

Keywords: Annie Ernaux, Simone de Beauvoir, *Une Femme*, *Une mort très douce*, Woman.

Giriş

XIX yüzyıldaki sanayi devrimi ile başlayan sürece koşut olarak, kadının büyük oranda aile konumuyla (ev kadını, eş, anne) belirlenen statüsü, zaman içinde “işgücü”ne duyulan ihtiyaç nedeniyle çalışma hayatının bir parçası olarak yeni bir boyut kazanmış; özellikle, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de toplumsal hayat içinde, kültürel ve sosyolojik planda ciddi tartışmaların odağı konumuna gelmiştir. Bu ilgi çerçevesinde “kadın hakları”nı savunan yazarlar da eserlerinde kadına biçilen farklı statüleri kadın cinsiyetinin, doğasının özellikleriyle bir arada ele almışlardır. Fransız edebiyatında Simone de Beauvoir’la başlayan ve Hélène Cixous’la güçlü bir düşünsel temele oturtulan kadın hareketi, günümüzde Annie Ernaux’nun romanlarıyla yeniden gündem oluşturmaya başlamıştır.

Bu çalışmada, annelerinin ölümünün ardından, kadın kimliklerini sorgulayan Simone de Beauvoir’ın 1964 yılında yayımlanan *Une mort très douce* (*Sessiz Bir Ölüm*, Türkçesi: Bilge Karasu; 1989) adlı romanı ile Annie Ernaux’nun 1988 yılında yayımlanan *Une Femme* (*Bir Kadın*, Türkçesi: Yaşar Avunç; 1994) adlı romanında “anneden kıza toplumsal boyutta kadın” biçimlenmeleri, kadının yeri, değeri, görevi, kazanımları ve başkalaşimleri karşılaştırmalı bir temelde ele alınacaktır. Daha önce bu romanlardaki anne-kız ilişkileri ve anne ölümünün doğurduğu duygusal sarsıntılara konu alan karşılaştırmalı çalışmalar yapılmışsa da, her iki roman kahramanının toplumsal boyuttaki “kadın kimliği” kazanımlarına değinilmemiştir.

Sessiz Bir Ölüm, Simone de Beauvoir’ın, temel olarak annesinin rahatsızlığı ve bunun ardından gelen dramatik ölümünü konu alır görünse de, gerçekte yazarın

kendini, özellikle de toplumsal kimliğini anlattığı otobiyografik bir romandır. Annie Ernaux'nun *Bir Kadın* adlı romanı da otobiyografik türün ilginç bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki yazar da, eseriyle Philippe Lejeune'nün *L'Autobiographie en France* adlı yapıtında "otobiyografik yazar" listesindeki yerlerini almışlardır (2014, ss. 102-106). Annie Ernaux 1984 yılında yayımlanan *La Place* adlı romanında babasının hayatını anlatırken; 1988 yılında yayımladığı *Bir Kadın* adlı romanında annesinin yaşamını anlatmaktadır. Her iki romanda da, anlatıcılar kendilerinin dışındaki kişileri temel karakterler olarak öne çıkarmışlardır, ama, gerçekte romanların bütünlükleri içinde bir araya getirilen parçaların, yazarların kendi kimliklerinin toplumsal boyutunu ortaya koyan birer iç yolculuk metinleri olduğu görülmektedir. Özellikle de, *Bir Kadın* adlı romanda, Ernaux anne modelinin, bir kadın olarak kendindeki yansımalarını bütün şeffaflığıyla dile getirmiş; görünüşte anneyi farklı yüzleriyle ve farklı zaman dilimlerinde anlatırken, kişisel bir iç hesaplaşmaya, bir benlik arayışına düşmüştür.

Anne ile ilgili hayranlık ya da evlat sevgisinin doğurduğu bir portre sunmayan bir eser için otobiyografik nitelmesi yapılamaz kuşkusuz; bu metin daha çok anne ile yazarın "ben"i arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bir eser olarak ortaya çıkıyor. Annesinin tüm hayatı boyunca ne olduğunu söylemek annesinden olduğu kadar kendinden de söz etmektir (Savaen, 1994, s. 71).

Kuşkusuz her iki kadın romancı, içinden çıktıkları toplumsal sınıflara aidiyet bağlamında bir kimlik geliştirmişler; bu kimliğin doğurduğu kimi çatışmalı durumları, belirli bir döneme ait toplumu ve bu toplumun bir parçası olan annelerini kendi gerçeklikleri üzerinden yansıtmışlardır.

Yazar kimliğiyle Annie Ernaux'yu etkilemiş olan Simone de Beauvoir'ın *Sessiz bir Ölüm* adlı romanıyla Annie Ernaux'nun *Bir Kadın* adlı romanı hem konu benzerliği, hem de konuyu işleyişi açısından ilginç benzerlikler göstermektedir. Ernaux'nunda belirttiği gibi

Simone de Beauvoir'ın yazım biçiminden etkilendim. Kuşkusuz diğer yazarlardan etkilendiğimden daha az etkilendim ondan. Ama ondan en çok yararlandığım şey yaşamda ve yazım tekniğinde getirdiği özgürlüktü, her türlü zorluğa karşı yazabilme, canımın istediğini yazma arzusunu uyandırmasıydı. Çok önemli bir borç (Fort, 2003, ss. 986-987)².

Sıklıkla Beauvoir'dan etkilendiğini dile getiren Ernaux'nun özellikle de işlenen konu benzerliği açısından, bu eserinde yansımalar görülmektedir; bunlar Anne-Kız ilişkisi, annenin rahatsızlanması ve ölümü gibi temalardır. İki roman da, çizgisel bir anlatımdan uzak, sıklıkla geriye dönüşlerle kesilen ve yazarların kendi gerçekliklerini ele veren otobiyografik romanlardır. Ancak roman kişisi olarak bu kadınları var eden, farklı bir gerçeklik vardır ki o da toplumsal gerçeklik ve ait oldukları toplumsal sınıftır. Her iki yazar da bu iki romanda üç kuşak kadınının toplumsal aidiyetlerini yansıtmaya çalışmış, bir tür kadın evrimleşmesini dile getirmişlerdir.

² Fransızcadan çeviriler tarafımızdan yapılmıştır.

Ernaux'nun romanını Simone de Beauvoir'ın romanından ayıran en önemli özelliklerden biri, toplumsal olana daha fazla yer vermiş olması, bunu daha fazla dile getirmiş olmasıdır. Romanına, annesine herhangi bir göndermede bulunmadan, herhangi bir sahiplilik atfetmeden, *Bir Kadın* gibi genel bir isim vermesi, sıradan kadını anlamakta ki arzusunu ve bu konudaki nesnel görüşünü daha eserin başlangıcında okura hissettirmektedir. Kendi romanını da tanımlarken, “Bu kitap ne bir yaşam öyküsü, ne de kuşkusuz bir roman; belki yazın sosyolojisi ve tarih arasında bir şey” (Ernaux, 1994, s. 80) diyerek, nesnellliğini, tarihsel ve toplumsal olanın yansıtmadaki kaygısını, okuruna açık bir biçimde dile getirmektedir.

Her iki romanda da, üç kuşak kadın çoğunlukla benzer özelliklerle ortaya konmuştur. Büyük anne kuşağına çok fazla değinilmemiş olmasına rağmen, genel hatlarıyla dönemleri, yetiştirilme biçimleri, yaşadıkları zorluklar ve kızları üzerindeki etkileri dile getirilmiş, izleri yansıtılmıştır.

1. Farklı kuşaklara göre kadın yüzleri

“İlk kuşak kadın”lar ya da “büyükanne kuşağı”, yazarların annelerini şekillendiren kuşak olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kuşak, her iki romanda en az bahsi geçen kuşaktır. İkisi de taşra sınıfına ait olan büyükanneler, daha çok ciddi ve sert mizaçlarıyla dikkat çekmektedirler. Bu özellikleri, yazarların annelerinde sevgi eksikliğinin ve mutsuzluğunun bir nedeni olarak düşünülebilir. Beauvoir, kitabında şu değerlendirmeyi yapıyor:

Annemin mutlu bir çocukluk geçirmiş olduğunu sanmıyorum... Sesi somurtkandı: Acılıkla dolu koca bir geçmişi anılıyordu. Kaç kez, annesinin sertliğinden, soğukluğundan yakındıydı bana! Ninem elli yaşında, soğuk, hatta kibirli duran, az gülen, çok dedikodu eden, anneme ancak pek alışılmış çesidinden bir sevgi gösteren bir kadındı; kocasına bağnazcasına bağlı olduğu için çocukları, yaşayışında ancak ikincil bir yer tutabilmişlerdi (1989, s. 25).

Bu alıntıda vurgulandığı gibi, büyükanne kuşağındaki kadının önceliği eşidir, yani “erkek”tir; çocuklar ikinci sırada gelmektedir ve bu da yazarın annesi için beraberinde mutsuz bir çocukluğu getirmektedir. Çocuklara gösterilen sevginin alışagelen bir sevgi olması, büyükannelerin çocuklarına sıradan bir sevgi vermesi ve dahası sevgiden çok, korku ve otorite egemenliğinde bir eğitim anlayışının benimsemelerindedir. Otoritenin bir parçası olan sertlik, bu dönemin kadınlarının en önemli mizaçlarından biri olarak iki romandan da karşımıza çıkmaktadır. Annie Ernaux'nun da büyükannesinin benzer sertlikleri sergilediğini görüyoruz.

Büyük annem sözünü dinletir ve çocuklarını bağırıp çağırarak, döverek “eğitmeye” çalışmış. İşte sert, pek uysal olmayan, tefrikaları okuduğu zaman dışında gevşemeyen bir kadınımış. Güzel mektup yazarmış, ilkokulu birincilikle bitirmiş, ilkokul öğretmeni de olabilirmiş. Annesi babası köyden ayrılmasını istememişler. O zaman aileden uzaklaşmanın felaket getireceğine inanılmış. (Normandiya lehçesinde “tutku” ayrılık acısı anlamına gelir, bir köpek ayrılık acısından ölebilir) (Ernaux, 1994, ss. 17-18).

Okuma açığı içinde olan Ernaux'nun büyükannesinin önu kesilmiş, tutkusuyula ayrılık acısı bir tutulmuş, arzusu kız çocuğunun evden uzaklaşamayacağı gerekçesiyle engellenmiştir. Gelecekte öğretmenlik yerine dokumacılık yapmasının ilk tohumları bu kararlarla atılmıştır. Aslında, burada vurgulanan bir kadının kaderinin aile ve toplumsal doğruların şekillendirdiğidir; çünkü kız çocuğu arzularına, gereksinimlerine, gelecek beklentilerine göre değil, toplumun beklentilerine, baskılarına, doğrularına ve korkularına göre şekillenmektedir. Bu kuşağın yetiştirilme biçimi, düşünce yapısı ve ekonomik seviyesi gelecek kuşağın bireysel ve toplumsal planda şekillenmesini de belirleyecektir. Görüldüğü gibi her iki büyükannede, geleneksel değerlerin, korkunun ve sertliğin hüküm sürdüğü bir mizaç görülmektedir. Beauvoir'ın romanında, evliliği sonrası anlatılan büyükannesinden eşine bağlılık beklenirken, Ernaux'nun romanında daha küçük yaşlarında anlatılan büyükannesinden de aileye bağlılık beklenmektedir. İki durumda da, kadın özgür değildir. Yani, ya içinde doğup büyüdüğü ailenin ya da evlendiği eşinin ayrılmaz bir parçasıdır. Burada ailenin çocuklarına baskı ve korkuyla öğretmek istediği düşünce, onun aile ya da eşe bağlı olduğu düşüncesidir. Ancak olağanüstü savaş yıllarının, kadınları öğretilenin dışında, üzerlerine daha fazla sorumluluk almalarını gerektiren bir yaşam sürmeye zorladığı söylenebilir. Tıpkı kocasını kaybeden ve dul kalan Ernaux'nun büyük annesi gibi. "Dul kalan büyükannem daha da sertleşmiş, hep tetikte bulunmuş. (Korkutucu imge: Hapishane erkekler için, evlilik dışı çocuk kadınlar için.) Evde dokumacılık ortadan kalkınca, çamaşırcılık, bürolarda temizlik işçiliği yapmış" (Ernaux, 1994, s. 19). Kadın her koşulda kendine öğretilenden hiç taviz vermeden, yanlış olanın, korkulanın başına gelmemesini dileyerek hayatını sürdürmek zorundadır. İyi bir işte çalışabilmek için gerekli eğitimi alamadığı için de, kimi zaman fiziksel güce dayalı işlerde çalışmaya mecbur bırakılması da rastlanan bir olgudur. Ernaux'nun 1952'de öldüğünü söylediği büyükannesi her iki Dünya Savaşı'na tanıklık etmiş bir kadındır (1994, s. 19). Savaş yıllarının doğurduğu açlık, yoksulluk ve korkunun izlerine hayatının her döneminde rastlamak mümkündür.

Evi iyi yönetirmiş, yani en az parayla aileyi beslemeyi giydirmeyi becerir,...İki kez kullanılmaları için gömleklerin yakalarını, kol ağzlarını ters yüz edermiş... Yoksulluğa uyum sağlayan her şeyi bilirmiş. Yüzyıllardır anneden kıza geçmiş olan bu bilgiler bana gelince artık durdu; artık ben bu bilgilerin arşivcisiyim (1994, s. 18).

Ernaux açısından, büyükannenin tutumlu olma konusunda iyi bir donanıma sahip olduğu, bunun da dönem için olumlu bir vasıf gibi algılandığı, dahası böylelikle evi iyi yönettiği, aileye iyi baktığı ortaya konmaktadır. Ancak, ilerleyen kuşaklarda bu alışkanlıkların değiştiği görülmektedir. Modern dünyada üretimin artması ve tüketim toplumunun ortaya çıkmasıyla ve de kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, torununun böyle bir davranışı devam ettirmeye gereksinim duymadığı, yaşam biçiminde böylesi bir tutumluluğa yer verilmediği vurgulanmaktadır. Yüzyıllardır alışagelmış yaşam

biçimleri, alışkanlıkları, ev yönetimiyle ilgili kurallar değişen yaşam koşullarının zorunlu bir sonucu olarak artık, Ernaux'nun söyleyişiyle bir tür zihinsel "arşiv" gibi algılanmaktadır. Öğrenilen davranışın nasıl devam etmesi gerektiğini belirleyen, bu alışkanlıkların aktarımı ve takip eden kuşağın bunları gereksinimlerine göre benimseyip benimsememesidir. Eğer tüketime ilişkin süregelen davranışlar belli bir ihtiyaca cevap vermiyorsa ortadan kalkıp, ilerleyen kuşaklarda toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenmektedir.

Yazarlarımızın "anneleri" ve bu büyükanne kuşağının çocukları olan kadınlar, annelerinden etkilenmiş, uzantısı oldukları toplumun ve ebeveynlerin izlerini taşımış ve bir geçiş kuşağı olmanın niteliklerini kendilerinde barındırmışlardır. Bir çocuk, kadın, eş ve anne olarak annelerinin yaşamına yeniden hayat vermenin peşine düşen yazarlar ise, geçmişlerine aidiyetlerini yok saymadan bugünkü konumlarını değerlendirmeye koyulmuşlardır.

İki yazarın da romanlarının temel karakterleri, geçiş kuşağını oluşturan anneleridir. Ağırlıklı olarak onların hastalık dönemleri ve ölümleri romanlarının ana konusunu oluştursa da, onlarla ilgili su yüzüne çıkan bu kadınların yaşam mücadeleleridir. Eğitimleri, bir kadın ve bir eş olarak evlilik yaşamlarında ve toplumsal ilişkilerde üstlendikleri sorumlulukları, iş yaşamına atılmaları ve yüzleştikleri zorluklar, bir anne olarak çocuklarıyla ilişkileri, hayalleri, manevi dünyaları, başka bir deyişle onları toplumun bir parçası yapan tüm gerçeklikleri ve toplumsal kadın kimlikleri irdelenmektedir. Dugast- Porte bunu şöyle yorumlamaktadır "Nihai çıkış noktasının yol açtığı acıklı durum yine de eleştiriden muaf değildir. Kadının yazgısı belirli bir toplumsal evrim süreci içinde belirlenir... Bu konuda anlatıcı kadın ile büyük annesi arasında belirli bir gelişmeden söz edilebilir" (2008, s. 110). Simone de Beauvoir'ın annesi rahibe okulunda eğitim almış, oldukça da muhafazakâr yetiştirilmiştir.

Sınıfının bir fotoğrafını göstermişti: İki rahibe arasında, geniş bir bahçede oturan altı kız. Dördü yatılı öğrenci, karalar giymiş; ikisi gündüzlü, ak giysili: Annemle bir arkadaşı. Hepsinde boyunlarını bile örten giysiler, uzun eteklikler, ağırbaşlı topuzlar. Gözlerinde hiçbir şey okunmuyor. Annem dört yanı en sert ilkelerle bağlanmış bir halde atılmıştı hayata: Taşranın gerekli, uygun gördüğü davranışlar, rahibe okulu öğrencilerinin ahlak anlayışı... (Beauvoir, 1989, s. 25).

Beauvoir'ın annesi bir taşra kadınıdır ve döneminin pek çok taşra kadını gibi, muhafazakâr ahlak anlayışının ağır bastığı, kadınlık bilincinin ötelendiği, bastırıldığı manastır eğitimi almıştır. Din ve ahlak her şeyin önündedir. Taşralı bir kadın olmak ya da rahibe okulunun ahlak anlayışını içinde barındırmak, Beauvoir'ın annesinin ilerde aile ve toplumsal yaşamında ortaya çıkacak zorlukların da büyük ölçüde gerekçesini oluşturacaktır. "Rahibe okulunda bedeni aşağılaması öğretilmişti kendisine" (1989, s. 29) Beauvoir'a göre, çocukluk döneminde tohumları atılan bu kavramların yansımaları, özellikle evlendikten sonra erkeğin bencilliği ve kadının kabullenmişliğiyle son bulmaktadır. Erkek egemenliğinde, kadının bastırıldığı bir evlilik hüküm sürecektir. "Daha balayı yolculuklarında babamın bencilliği patlak vermiş; annem İtalya göllerini görmek dilermiş, oysa yarış mevsimi açılmak üzere

olduğu için Nice’de kalmışlar... Babamın istekleri hep kendi isteklerinden önce geliyormuş” (1989, ss. 26-27). Kadının isteklerinin hiçe sayıldığı, söz hakkına sahip olmadığı, hep erkeğin hoşnut tutulmasına dayalı bir evlilik geçirmiştir annesi. Bu evlilikte kadının sadece istekleri bastırılmamış, aynı zamanda ait olduğu taşra sınıfından dolayı da toplumsal planda hor görülmüştür. Kocasıyla arasındaki sınıf farkı ona zorluklar yaşatmıştır.

Babam yalnız salonlardan, tiyatrolardan hoşlanırdı. Annem seve seve giderdi arkasından öyle yerlere; topluluklarda bulunmayı severdi. Amma güzelliği onu kötü yürekliilere karşı korumuyordu; taşralıydı, pek açık göz değildi; adamakıllı Parisli olan bu ortamda, annemin beceriksizliğine gülümseyenler çıkmış. Bu insanlar arasında karşılaştığı birtakım kadınların, babamla ilişkileri olmuştu (1989, s. 27).

Burada, kocasından daha farklı bir sınıftan olan bir kadının karşılaşabileceği sıkıntılar öne çıkarılmıştır. Kadın ait olduğu taşra sınıfından dolayı aşağılanmış ve diğer sınıfa ait kadınlarla aldatılmıştır. Erkeğin mutluluğunu temel alan bir evlilik çemberinde sıkışık kalmıştır. Hiçbir arzusu doyurulmamış, şiddete maruz kalmıştır. “Tokatlar, bağırıp çağırılmalar, çekişme sahneleri sık sık görülür oldu” (1989, s. 28). Annesinin bu mutsuz evliliğine tanık olması Beauvoir’ın burjuva evliliğe karşı çıkmasının ana nedenlerinden biri olduğu söylenebilir. “Burjuva evliliğin doğaya aykırı bir kurum olduğuna kanmam için, annemin durumuna bakmam, onu görmem yetebilirdi” (1989, s. 28). Annesi yaşamını tamamıyla kocasına ve çocuklarına adanmıştır. Kendisinin hiçbir arzusu karşılanmayan kadın pek çok yoksunluğa katlanmak zorundadır. Çalışmıyor olması onu kocasına daha da bağımlı kılmakta, içinde bulunduğu durumdan herhangi bir kurtuluş yolu sunmamaktadır. Beauvoir’a göre bundan kurtulmanın tek yolu “dışarıda” çalışmaktır: Eğer çalışırsa, “Geleneğin kendisine doğalmış gibi kabul ettirdiği ama yaradılışına hiç de uymayan bir bağımlılıktan kaçmış olacaktı böylece” (1989, s. 28). Erkeğe maddi ve manevi olarak bağımlı olmak kadına beraberinde mutsuzluğu getirmektedir. Burada da belirtildiği gibi, bu bağımlılığı doğalmış gibi gösteren toplumsal ve ahlaki kurallar, alışkanlıklar ve doğrulukları tartışılmayan normlardır. Geleneklerin değişmesi ve kadınların daha da bilinçlenmesi için, iyi bir eğitim sürecine, kadının aile ve toplumsal yaşam içindeki yeri ve konumuyla ilgili bilinçlenmenin yaygınlaşmasına ve her şeyden önce bunların açık biçimde dile getirilmesine ihtiyaç duyulacaktır. Beauvoir annesinin durumunu şöyle tanımlıyor.

“Çocukluğunda, bedeni, gönlü, kafası ilkelerle yasaklardan örülü bir koşumun içine sıkıştırılmıştı. Kolanlarını, kendi eliyle çekip iyice sıkması belletilmişti ona. Kanlı canlı, ateşli bir kadının varlığı sürüp gidiyordu içinde: Ama eciş bücüş, sakatlanmış, kendine yabancı kesilmiş bir varlıktı bu” (1989, s. 34). Aslında bir kadının yaşama dair bütün öğretileri daha çocuk yaşta verilmekte ve geleceğin kadını, annesi daha çok küçük yaşlarında şekillenmektedir. Beauvoir’ın annesi de küçük yaşlarında yasaklarla kuşatılmış ve ilerleyen yaşlarında da bu düşünceler daha da güçlendirilmiş pekiştirilmiştir. Kendi iç dünyası ve arzuları ile gerçek yaşamı arasında uçurumlar olan, doyurulmamış bir kadındır.

Mutsuzluğunun ana kaynağı budur. Sevgiden yoksun bu kadın sadece manevi anlamda değil, maddi anlamda da yoksunluklar, zorluklar yaşamaktadır. “İncir çekirdeği doldurmayacak şeyler yüzünden babamla çekişir dururdu; ama ondan para istemekten çekinir, kendine hiç harcamaz, bizim içinse elden geldiğince az harcardı; babamın her akşamını dışarıda geçirmesine, pazarları sokağa yalnız başına çıkmasına bir şey demiyordu” (1989, s. 31). Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi, bir anlamda toplumun da onayladığı erkeğin arzularını, isteklerini doyumaya yönelik bir evlilikte kadın kendi ihtiyaçlarını son sıraya bırakmıştır. Hatta yok saymıştır.

Ancak, babasının ölümünden sonra Simone de Beauvoir’ın yalnız kalan annesi kendi gücünün farkına varmış ve yaşamını kendi adına ve kendi kendine daha bilinçli bir şekilde üstlenmiştir.

Babam ölürken kendisine bir kuruş para bırakmamıştı. Annem elli dört yaşındaydı o zaman. Sınavlara girmiş, stajlar yapmış. Kızılhaç görevlisi olarak kitaplık uzman yardımcılığında çalışması olanağı veren bir belge almıştı... Ama işsiz güçsüz durmak ona uygun gelmiyordu. ...Almanca, İtalyanca çalışıyor, İngilizcesini yitirmemeye bakıyordu (1989, ss. 13-14).

Babasının ölümden sonra yeniden doğan, kendini yeniden keşfeden annesi, artık kendi dilediği gibi özel ve toplumsal bir yaşamı kurmaya çalışmıştır. Bu durum, bir kadının uygun koşulları bulduğunda kendini nasıl geliştirdiğini ve hayal ettiği şeyleri nasıl gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. İlerlemiş yaşına rağmen öğrenme ve okuma arzusundan vazgeçmemiş, okumayı yaşamının ayrılmaz parçası olarak sürdürmüştür.

Annese, içinde bulunduğu dönemin taşra kadınına yansıtılmaktadır. Aldığı manastır eğitimiyle daha çocuk yaşlarında kendini baskılamayı öğrenmiş ve erkek egemen bir evlilik süreciyle birlikte de bu duyguyu güçlendirmiştir. İçinde bulunduğu toplumun değer yargıları ve kişisel arzuları arasında sıkışıp kalmıştır. Bu kadının kendine ait bir öz gücü olduğunu anlaması için de uygun koşulları beklemesi gerekecektir. Babasının ölümünün ardından gelen özgürlük duygusuna sıkı sıkıya sarılıp, derinliklerinde yatan isteklerinin ve gün ışığına çıkarılması gereken yeteneklerinin peşine düşmüştür. Beauvoir, bu noktada bir kadının hiçbir şey için geç kalmadığının mesajını açık bir biçimde vermektedir. Kadın güçlüdür. Uygun koşullar ortaya çıktığında, yaşama dair gerekli sorumlulukları üzerine alabilir ve pek çok zorluğun da üstesinden gelebilir. Beauvoir’un temelde vurgulamaya çalıştığı şey kadının var olmak için kocasına bağımlı olmadığıdır. Önemli olan kadının toplumsal baskılardan uzaklaşıp, kendi içine dönmesi ve kendi gücünün farkına varması, özgüvenini kazanmasıdır. Tıpkı Beauvoir’ın annesinin başardığı gibi. Romanında, hastalık dönemini ve ölümünü anlattığı bu kadın, bu anne gerçekte yetmiş sekiz yıllık yaşamına pek çok zorlu dönemlerin üstesinden gelerek gelmiş ve toplum-kadın ikilisinin getirdiği zorluklarla birebir yüz yüze kalmıştır. Çok uzun yıllar boyunca ne içinden geldiği kökenden kopabilmiş, ne de evliliğine dair gerçeklikleri değiştirebilmiştir. Verilen ve istenen her türlü şeyi hiç itiraz etmeden kabul etmiş, sorgulamanın peşine de düşmemiştir. Bu durum

“özgürlük” denen kavramla karşılaşana kadar devam etmiştir. Ancak, kocasının ölümüyle açılan yeni sayfa da kadın, toplumla ilişkilerini dilediği biçimde düzenleyebileceği bir yaşamın arayışına düşmüş ve bu uğurda çok gayret göstermiştir. Bu anlamda denebilir ki bir başkalaşım süreci geçirmiştir. Yaşamının sonunda, çocukluğundan itibaren sıkı sıkıya bağlı olduğu dinden bile uzaklaşmıştır. “İsa’lı haçı, dua çekmecesinden çıkarmadı. Ayrıca artık vaktiyle kendinden geçtiği Pazar ayınlarına de katılmaz olmuştur” (1989, s. 70). Böylece, yaşam biçiminin yanı sıra, kişiliğini ve kadın kimliğini sıkı bir baskı altında tutan dinsel nitelikli değerlerden de kopmayı başarmıştır. Annesinin manevi dünyasına ilişkin yaşadığı bu değişiklik, en “sarsılmaz” diye düşündüğü “dinsel değer”lerin bile anlamını yitirebileceğini göstermektedir.

Ernaux da romanında, benzer kaygıları gütmektedir. Annesini ailesinden, yetiştirilme biçiminden, içinden geçtiği tarihsel süreçlerden, eş ve anne olarak yüklendiği sıfatlardan ayrı düşünmemektedir. Bunları romanında eksiksiz ve doğru olarak yansıtılabilmek için bir sosyal bilimci özeniyle hareket etmektedir. Ernaux, romanın akışında pek çok kez geriye dönüşlerle zihninin derinliklerinde yer alan anılarına da başvurmaktadır. Toplumsal bazı gerçekliklerle anıları arasındaki ilişkileri belirli bir neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirmektedir. Delphine Naudier’nin dediği gibi “Her kadın yazar bireysel bir "ben" ve kolektif bir "biz" arasında bir tavır almak durumundadır. İşte, Annie Ernaux da bu "ben" ve bu "biz" arasında yerini bulmaya çalışmıştır” (Thumerel, 2004, s. 206).

Ernaux’nun annesi 1906 yılında, Yvetot’da bir arabacı babanın ve dokumacı bir annenin altı çocuğundan dördüncüsü olarak dünyaya gelmiştir. Annesi “köyde doğmadım ben diyerek” gurur duymuştur doğduğu yerle (Ernaux, 1994, ss. 16-17). Annesi, içinde bulunduğu çevreyle, ait olduğu kökenin çatışmasını hep hissetmiş, yaşamı boyunca bu aidiyet sarmalı içinde adeta kaybolmuştur. Köylü olmayı hor görüp, şehirli olmayı köylülük aidiyetine yeğlemiş, ancak bu konuda da zorluklarla yüzleşmiştir. Bucak okuluna giden annesinin eğitim hayatı her zaman geri planda kalmıştır.

Eğitim, hiçbir istek uyandırmadan, onu çiğneyip geçivermiş... , okula da, anne babanın üstüne yük olmaktan kurtuluncaya dek zaman geçirmek için gidilirmiş, gitmemekle hiçbir şey yitirilmezmiş; ne var ki ayınlar kaçırılmazmış, çünkü ayın zenginliğe, güzelliğe katılarak insana “köpek gibi yaşamamak” duygu ve ruhunu açılmış. Annem küçük yaşlarda dine karşı çok büyük bir sevgi duymuş (1994, s. 21).

Ernaux’nun da annesi Beauvoir’in annesi gibi yetiştirilmiş; daha çok küçük yaşlarda dinin sınırlayıcı, denetleyici ve baskıcı dünyasıyla tanışmıştır. Okul ve eğitim hayatı onun için hiç bir şey ifade etmeyen, içi boş bir kavram olmuştur. “On bir buçuk yaşında okuldan ayrıldığı için ne mutlu ne de mutsuz olmuş; bu bir ortak kuralmış. Girdiği margarin fabrikasında soğuktan ve ıslaklıktan yakırmış” (1994, s. 21). Ernaux, burada annesinin çocukluğu döneminde taşra kentlerinde baskın olan eğitim anlayışını tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Vurgulandığı gibi, çocukların eğitim almaları ya da almamaları arasında

herhangi bir fark yoktur. Ernaux romanında konuyla ilgili olarak, 17 Haziran 1986 tarihli “Le Monde” gazetesinde annesinin oturduğu Yukarı Normandiya Bölgesiyle ilgili bir yazı yayımlamıştır.

Birtakım iyileştirmelere karşın, okula gitmede geri kalmışlık hiçbir zaman giderilemedi; bu durumun doğurduğu sonuçların etkileri sürüyor (...) Her yıl 7000 genç yetişmeden okulu bırakıyor. Okuldan ayrılanlar yetiştirme kurslarına giremiyorlar. Bir pedagoga göre, bunların yarısı kendileri için hazırlanmış iki sayfa yazıyı okumasını bilmiyorlar (1994, s. 21).

Ernaux'nun bu bilgileri alıntılarla desteklemiş olması toplumdaki eğitim konusuna verdiği önemin bir göstergesidir. Annesi de, bu dönemde yetişmiş çocuklardan biri olarak eğitim hayatını sürdürememiş; bu durumun zaman içinde doğuracağı olumsuzlukların bilincine varamamıştır. Düzenli bir eğitim görememiş olmanın doğal bir sonucu olarak, daha küçük yaşlarda iş hayatıyla tanışmıştır. Öncelikle, margarin fabrikasında çalışmış, o küçücük elleri her zaman donma derecesinde soğuktan etkilenmiştir. Ardından, “Yirmili yılların sanayileşme hareketiyle birlikte bölgenin tüm gençliğini kendisine çeken bir iplik sanayii doğmuş. Annem, kız ve erkek kardeşleri gibi işe alınmış” (1994, s. 22). Diğer kardeşleri gibi iplik fabrikasına girmiştir. Ernaux burada çok tartışmalı toplumsal bir gerçekliği yansıtmaktadır: Sanayi hareketi çocukları bile göz ardı ederek, belli bir sınıf insanı kendi hizmeti için kullanmakta ve sonuçları ne olursa olsun üretime dayalı bir toplum düzeni yaratmaktadır. “Kalabalık ailelerin çoğu gibi, annemin ailesi de sanki aynı boydanmış, yani büyük annem ve çocukları aynı biçimde davranır, yarı köylü işçi koşulları içinde aynı yaşarlarmış; bu da onların “D...”ler diye tanınmasına neden oluyormuş” (1994, ss. 22-23). Yaratılan sınıf artık ne bir köylü sınıftır ne de tam olarak bir işçi sınıfı. Sanayileşmenin doğurduğu toplumsal değişme ve gelişme süreci içinde, kuşaktan kuşağa aktarılan bir yaşam biçimi yeni toplumsal düzen ve değerlerle problematik bir biraradallığı sürdürmektedir. Yoğun bir işgücüne ihtiyaç duyan sanayi, kitleler halinde köylüleri “işçi” yapmaktadır. Daha çocukluk çağında işle tanışan kadınların kadınlık kimliklerini, kişiliklerini bulmaları da çok kolay olmamıştır. Cinsiyetleri bir yana, bir insan olarak istekleri ve toplumun beklentileri arasında sıkışıp kalmışlardır. Bu arada kalmışlık durumunu, Ernaux kitabında şöyle belirtiyor: “Gençliğinden yararlanmak” isteğiyle “parmakla gösterilmek” kaygısı arasında kalmak” (1994, s. 24). Annesi, toplumun tüm beklentileriyle, erkeklerle birlikte çalışmanın zorluklarıyla yüzleşerek, korkusuz bir duruş sergilemiş ve kendi kadın kimliğini yaratma konusunda önemli bir yol almıştır. Ancak, kimi zaman bu durum onu alkolla gelen bir ruhsal çöküşün içine de itmiştir. Annesinin gençliği döneminde alkol çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Ernaux kitabında annesinin aşırı alkol kullanımlarından da bahsetmektedir: “Kudas ayininden sonra yenen bir yemek sırasında sarhoş olup yanımda kusmuştu” (1994, s. 37).

İçinde yaşadığı toplumsal çevrenin değerleriyle belirli bir yüzleşmeyi yaşayan annesi, kadın için evliliği bir “bir ölüm kalım sorunu” (1994, s. 25) olarak gören toplumun bu yaşamsal gerekliliğine uyarak 1928 yılında babasıyla evlenmiştir.

Evliliklerinde annesi “güçlü kadın” imgesini çizmiştir. Gurur duyduğu işçiliğinden vazgeçmiş; içki ve besin satışı yapan bir işletmeyi satın almış ve burayı hem kahvehane hem de bakkaliye olarak işletmiştir. Bu durum, annesinin elindekiyle yetinmeyip fazlasını yapmaya çalıştığını; yavaş yavaş, kendi adına bir hayat algısı geliştirdiğini; aile kadını, eş, anne statülerinin yanında, ayrıca bir toplumsal kimliği olduğunu göstermektedir. “Annem geliyormuş da. Her yere gitmek (vergi ödemeye, belediyeye), toptancılarla, firma temsilcileriyle görüşmek zorunda olduğu için, kendisini kontrol etmeyi öğreniyor, artık sokağa başı açık çıkmıyormuş” (1994, s. 30). Ernaux, bu noktada, kadının, kendisine olanak tanındığı takdirde hem kendi bireysel ve toplumsal kimliğini geliştirebileceğini, hem de etkin biçimde iş yaşamına katılıp bu alana katkı verebileceğini anımsatmak istemektedir. Annesi, bu dikkat çekici süreç içinde okumaya da büyük önem vermektedir; Katolik eserlerin yanı sıra, Bernanos’u, Mauriac’ı ve Colette’in açık saçık öykülerini okumaya başlamıştır. Oysaki babası için aynı şeyi söyleyemiyor yazar. “Babam onun kadar çabuk gelişmiyormuş” (1994, s. 31). Ernaux, bu vurgulamayla kadınların erkeklere oranla daha fazla değişime açık olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, annesi sadece rutin yaşam akışı içinde değil, savaş yıllarında da çok güçlü ve cesur davranmıştır. Savaş döneminde halk göçe zorlanmıştır. Ancak annesi “ Alman engellerini aşarak, bir ay sonra evinde doğum yapmak için bisikletle tek başına geri dönmüş. Hiç korkmamış” ya da “Bombardımanlar sırasında tepenin eteğindeki ortak sığınaklara girmek istemez, evinde ölmeyi yeğlemiş” (1994, s. 33)’tir. Annesinin çok sıradan bir kadın olmadığı, hatta dönemindeki pek çok kadından cesur olduğu açıktır. Her koşulda içinde bulunduğu sınırları zorlamış, özgür olmayı, yani kendi adına bir varoluşu olmasını istemiştir. Kadının gücünün farkına varması, savaşın ona sunduğu fırsatlardan biri olmuştur. Savaş döneminde yalnız kalan kadın biraz daha şartlarını zorlamak zorunda kalmıştır.

Ernaux’nun annesi sadece yaşam koşullarını zorlamamış, ayrıca içinde bulunduğu toplumsal sınıfı aşmak için de çok çaba göstermiştir. Bir üst sınıfa ait olmayı her zaman arzulamıştır. “Zenginlere ilişkin sık sık yinelediği düşüncelerden biri şuydu: Bizim hiç onlardan aşağı kalır yanımız yok” (1994, s. 23). Bu söylemiyle de, annesi zenginlerle kendini kıyasladığını ortaya koymakta, kendini onlarla bir tutmaya çalışmaktadır. Ernaux, romanında sıklıkla annesinin her türlü yeniliğe açık olduğunu belirtmektedir. Toplumsal yaşam içinde moda olan şeyleri, yenilikleri, büyük yazarların isimlerini takip ettiğinden bahsetmektedir. O da, tıpkı Beauvoir’ın annesi gibi okumaya özel bir önem atfetmekte; kişiliğini, kadın kimliğini tüm boyutları içinde gerçekleştirmesinde, okumaların ona güçlü bir düşünsel dayanak ve meşruiyet kazandırdığını düşünmektedir. “Yükselmek, ona göre önce öğrenmekti (insan kafasını bir şeylerle doldurmalı derdi) bilgiden daha güzel hiçbir şey yoktu. Kitaplar temkinle kullandığı tek nesnelere; onları tutmadan önce ellerini yıkardı”(1994, s. 42). İçinde bulunduğu toplumsal koşullardan dolayı eğitimini tamamlayamamış bir kadının, kendisini sınırlayan toplumsal engelleri aşmada ihtiyacı olacak bilgiye ve yeniliğe olan açlığı dikkat çekicidir. Annesinin de,

Beauvoir'ın annesi gibi yaşamının sonuna doğru dinsel inançlarında da azalmalar olmuştur. "Dinle hiç ilgisi kalmamıştı; ayine gitmek teşbih çekmek isteği hiç yoktu" (1994, s. 72). Çocukluğunda öğretilen dinsel öğretilen uzaklaşmış, bunun yerine daha çok kitaplara dayalı öğretilere önem vermeye başlamış; kendine dönük kavramlar değer kazanmaya başlamıştır.

Beauvoir'ın ve Ernaux'nun annelerinde ortaya çıkan en önemli özelliğin, çocukluklarında iyi ve düzenli bir eğitim alamamış olsalar da, kadın kimliğinin bireysel ve toplumsal boyutlarının keşfedilmesinde, geliştirilmesinde en büyük dayanağın kitaplardan (okumalardan) geldiği olgusudur. Bu durumun, içlerinde var olan ve bastırılmış bir biçimde uyuyan kimi temel kadınsı dürtüleri harekete geçirdiğini; erkekler kadar, toplumsal yaşamda kendi adlarına var olabileceklerinin bilincini doğurduğunu belirtmek gerekir. Tüm yaşamları boyunca kendi adlarına var olma savaşımı içinde olan bu kadınlar aynı zamanda iki yazarın anneleridir. Bu noktada, annelerin her birinin birer ünlü yazar olan kızlarının geleceğini nasıl hazırladıkları sorunu önem kazanmaktadır. Büyük Savaş öncesi ve sonrası dönem içinde "geçiş kuşağı"na ait olmanın getirdiği özellikleri belirgin bir biçimde kendilerinde taşıyan anneler, bir yandan ebeveynlerinden miras aldıkları ciddi, öfkeli ve sert mizaçlarını yer yer çocuklarına yansıtırlarken, bir yandan da onlara geleneğin baskılayıcı gücü karşısında bağımsız kadınlar olmanın yolunu açmışlardır.

2. Yazar Kimlikli Kadınlar

İki yazar da romanlarında bilinçle ve ciddiyetle annelerinin yaşamını gözlemleyip ayrıntılarıyla kaleme almışlardır. Ancak bu süreç içinde annelerinin kendileriyle olan ilişkilerinden de bahsetmişlerdir. Simone de Beauvoir kendi çocukluğuyla ilgili fazla bilgi vermezken, Annie Ernaux çocukluğuna dair daha ayrıntılı bilgi vermiştir. Bu ilişkinin ilginç yanı annelerin, kendi yaşamlarında özgürlükçü bir mücadeleyi benimsemelerine karşın, kızlarının yetişmesinde arada bir müdahaleci bir tutum içine girmeleridir. Aslında her iki yazarın annesinin tutumunda "geçiş kuşağı" olmanın getirdiği ikilemler görülmektedir; öyle ki, geleneksel toplum yapısının biçimlediği "otoriter" kadın ve anne imgesi ile değişen koşulların etkisiyle ortaya çıkan özgür ve güçlü kadın kimliği bir arada var olabilmışlerdir. Tüm bu gelgitler yazarların çocukluğunda önemli izler bırakmıştır.

Beauvoir iki çocuklu bir ailenin büyük kızı olarak dünyaya gelmiştir. Kız kardeşinin adı Poupette'tir. Annesi sıklıkla çocukluğunda yaşadıklarını kızlarına yansıtmıştır. Özellikle dedesinin, küçük kardeşi Lili'yi ona tercih etmesinden duyduğu kıskançlığın öcünü küçük kızı Poupetten almıştır.

Kendisinden beş yaş küçük sarışın, pembe pembe bir kız olan Lili, ablasında zorlu silinmek bilmeyen bir kıskançlık uyandırmıştı. Ergenliğe yaklaştığım yıllara dek annem en yüksek nitelikleriyle tinsel nitelikleri yaklaştırdı bana: Kendisine bir özdeşlik buluyordu bende; kız kardeşimi aşağılıyor, kırıyordu: Küçük kardeşi o sarışındı, pembe pembeydi, farkına varmadan annem öcünü ondan alıyordu (Beauvoir, 1989, s. 25).

Beauvoir annesinin duygularını daha genç yaşlarında fark etmiştir. Kendisine annesinden yansıyan bu duyguların pek çoğu, daha annesinin çocukluğunda şekillenmişlerdir. O da çocuklarına hayatı kendine aktarıldığı gibi vermek istemiştir. Beauvoir annesinin üzerindeki müdahaleci tutumu şu şekilde vermektedir.

Yüzme öğrenmemizi hiç istemedi, babamın bizlere bisiklet almasına engel oldu: Paylaşmayacağı bu zevkler, bize, ondan kaçıp kurtulma olanağı verecekti. Bütün eğlencelerimize karışmak istemesi, kendisinin pek az eğlencesi olmasından ileri gelmiyordu yalnız: Kökleri herhalde kendi çocukluğunda bulunan birtakım sebeplerden ötürü, bir topluluğun dışına çıkarıldığına katlanamıyordu (1989, s. 30).

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi, annesi Simone'u kendisine bağımlı, çizdiği kapalı sınırların içine mahkûm biri olarak yetiştirmek istemiştir. Ancak Simone annesinin temsil ettiği değerlere karşı gelerek kendi doğrularını oluşturmuştur yaşamında:

Bu karşıtlığı, ben düşüncelerimin oluşması sırasında yaşadım, düşüncelerim oluşup oturduktan sonra değil; çocukluğumun ilk yıllarında kazandığım kendime bir güvenim vardı benim, annem bundan yoksundu; sonradan benim girdiğim yol, karşı durma, karşı durum takınma yolu, ona kapalıydı. O, tersine, başkaları ne diyorsa onlar gibi düşünmek yolunu tuttu (1989, s. 30).

Annesi kızına pek çok sınır çizmiştir, ancak Simone daha çocukluğundan itibaren farklı olmanın, bağımsız olmanın yolunu seçmiş; annesinin çizmek istediği yoldan gitmemiştir. Bu farklı duruş ve tutum, yazara özgürlük duygusu ve beraberinde farkındalığı getirmiş; onu daha açık görüşlü kılmış; çevresindeki sınırları kaldırmış; gözlem ve tecrübelerini açıkça ifade eden biri haline getirmiştir. Artık annenin koyduğu ve onu zihnen ve manen kuşatan sınırlar tamamıyla kalkmıştır. Yazar bu özgürlük duygusunu daha çocuk yaşlarında fark etmiştir. “ Ben her şeye açık, özgür bir çocuktum; sonra, büyüklere bakmış, her birinin özel küçük duvarları arasına kapanarak yaşadığını görmüştüm; annem ara sıra bu duvarda bir gedik açıyor, sonra hemen kapatıyordu onu (1989, s. 53). Yazar, kendini saran duvarlar arasında sıkışıp kalmış kadınlardan, farklılığını daha çocuk yaşlarında hissetmiştir. Annesi bu duvarları biraz olsun aşmıştır, ancak kızı bunu tam anlamıyla aşmayı başarmış, kendi kimliğini bulmuştur. Burada, kuşaktan kuşağa farklılık gösteren bir kadınlık bilinci gelişimi söz konusudur. Bilgi ve eğitim seviyesi arttıkça kadın özgürleşmiş ve benlik bilinci de artmıştır. Beauvoir, eserinde kendisiyle ilgili çok sınırlı bilgi vermiş olsa bile, bu ayrıntılar bir önceki kuşağa oranla kendi özgürlüğünü, farklılığını ortaya koyan önemli ipuçlarıdır.

Romanında kendi çocukluğuyla ilgili daha fazla ayrıntı veren Ernaux için de durum farklı değildir. Ernaux ailesinin ikinci kızı olarak 1940 yılında doğmuştur. Kendinden önce doğan kız kardeşini ailesi 1938 yılında kaybetmiştir. Ernaux daha çok küçük yaşlarında annesini müşterilerle paylaşmak zorunda kalmıştır. Ona göre, annesinin iki yüzü vardır: biri müşterilere karşı biri de ailesine karşı. Genellikle müşterilere karşı güler yüzlü

olan annesi aile bireyelerine karşı daha sert davranmaktadır. “Beni kolayca dövüyor, özellikle de tokatlıyor, kimi zaman omuzlarımı yumrukluyordu (kendimi tutmasam öldürecekti onu). Beş dakika sonra da bana sarılıyordu; onun bebeği oluyordum”(Ernaux, 1994, s. 38). Ernaux da annesini çok iyi gözlemlemiş bunu okura yansıtmıştır. Onu içinde bulunduğu topluma göre anlamaya çalışmıştır her zaman.

Annemin şiddetini, sevecenlikteki aşırılıklarını, paylamalarını sadece karakterlerinin özellikleri olarak düşünmeye değil, aynı zamanda onun öyküsü ve toplumsal durumu içine oturtmaya çalışıyorum. Gerçeği yansıtırma yolundaymış gibime gelen bu yazma biçimi, daha genel bir anlamı ortaya çıkararak benim bireysel anıların yalnızlığından ve karanlığından kurtulmama yardım ediyor (1994, s. 39).

Ernaux, eserinde annesinin toplumsal yerini daha genel bir çerçeve içinde vermek istemiştir. Yani yazmak, bireysel bir yaşamı insanlarla paylaşmaya onu genelleştirmeye, kimi mahrem duygularını dışa vurmasına yardımcı olmuştur. Dugast Porte’un dediği gibi,

Fazla sayıda sesin eklenmesi, “ben”in ötesinde “biz”in dile getirilmesi Annie Ernaux’nun eserini benci bir noktanın ötesine taşıyor. Ancak, bu durumda öznelğin inkârından da söz edilemez. Tarihsel ya da etnografik söylem içinde, metnin tartışılmaz yönlendiricisi olarak “ben”, olduğu şey olarak kalır (2008, s. 46).

Ernaux bu yaklaşım biçimiyle toplumsal ile bireysel olanın iç içeliğini ortaya koymaktadır. Ve böylece de toplumdaki kadının evrimleşmesini dile getirmektedir. Büyük annesinden bu yana kadının sorumlulukları ve yaşam biçimindeki değişikliklerini ortaya koymaktadır.

Ernaux, daha genç kızlığı dönemlerinde annesine ters düşmeye başlamış farklı bir yaşam arayışının peşine düşmüştür. “Yeniyetmelik çağına geldiğimde onunla bağları kopardım ve daha sonra aramızda sadece sürekli savaş oldu” (Ernaux, 1994, s. 45). Ernaux, ilk gençlik yaşlarından itibaren, annesinden farklı giyinip özgür hareket etmeye başlamış toplumsal değerleri, dinsel inançları ve parayı küçümsemeye başlamıştır. Dinlediği müzikler ve okuduğu şairler başkaldırısının bir parçası olmuşlardır. Oysaki annesi için “başkaldırmanın tek anlamı vardı, o da yoksulluğu kabul etmemekti; bir tek biçimi vardı, o da çalışmak, para kazanmak ve başkaları kadar rahat olmaktı” (1994, s. 48). Kadınlık bilincinin kazanımında iki kuşak arasında köprü oluşturan anne için, başkaldırının temelini ekonomik düzeydeki eksiklikleri tamamlamak oluştururken, ekonomik kaygıları olmayan kızı bunu daha çok özgürlük düzeyinde, toplumsal duvarları aşma düzeyinde algılamaktadır. Savéan’ın belirttiği gibi “15 yaşında ailesine karşı isyankâr olmak kendi içinde bir nankörlük göstergesi değildir. Bu durumu kendi kişiliğini oluşturmanın bir aşaması olarak düşünmek gerekir. Ancak sosyal ve ekonomik çevreleri çok uygun olmayan ebeveynler diğer çevrelere oranla bu psikolojik bunalımı pek kolay kabul etmezler” (1994, s. 111). Burada başkaldırının ne şekilde olacağını ekonominin belirlediğini görmekteyiz. Maddî kaygıları olmayan kadın ya da

genç kızlar, kendilerini ve kendilerine zevk veren şeyleri daha fazla yaşama şansına sahiptirler; ancak içinde yaşadığı sınıfta, sosyo-ekonomik koşulların doğurduğu sıkıntılarla yüzleşen kadın öncelikli olarak sınıf atlamamanın, ekonomik olarak kendini bağımsız hissetmenin peşindedir. Ancak anne, kızıyla arasında ortaya çıkan yaşam algısı ve dünya görüşü farkına rağmen, eğitim alanında kızı için çok büyük fedakârlıklara katlanmıştır. Bunun için, vaktiyle kendisinden esirgenen pek çok imkânı, kızının mutlu olması, sınıf atlaması için kızına sağlamaya çalışmıştır. Tıpkı çok sıkıntı yaşayan Ernaux'nun annesinin, kızının iyi bir eğitim alabilmesi için elinden geleni fazlasıyla yapması gibi. Ernaux annesinin fedakârlığını şu şekilde dile getirmektedir. “Benim amfide oturup Eflatun anlatılırken dinlemem için o, sabahtan akşama dek patates ve süt satıyordu” (Ernaux, 1994, s. 49).

Anneler kuşağı bir sonraki neslin iyi bir yaşam sürmesi, daha iyi bir gelecek kurabilmesi için kızlarına özellikle eğitim alanında iyi bir ortam yaratmaya çalışmışlardır Örneğin “En büyük isteği bana kendisinin vaktiyle sahip olmadığı şeyleri vermektir” (1994, s. 38). Annesi kızına kendi yaşamından farklı bir hayat hazırlamak istemektedir. İçinde bulunduğu sosyal sınıfın hep üzerine çıkmak isteyen annesi kızının aracılığıyla, özellikle eğitimi ve evliliği ile yeni bir dünyayla tanışmaktadır. Ernaux çok zengin olmasa da iyi eğitim almış bir ailenin oğluyula evlenmiştir. Annesi bir araya geldiği bu sınıfa duyduğu hayranlıkla birlikte, küçümsenme korkusu ve layık olmama duygusunu yaşamıştır hep. Ernaux annesinin yaşadığı bu küçümsenme duygusunu “ belki bunu ortadan kaldırmak için bir kuşak daha gerekli” (1994, s. 53) demektedir romanında. Burada yazarın belirttiği gibi, bir kuşaktan bir diğerine okuma-yazma düzeyinin artmasıyla birlikte bilinçli olma hali de artmakta; kültürel seviyesi yüksek gruplarla öz güveni daha yüksek bir iletişim kurulmaktadır.

Ernaux bu romanında kadınlık kimliğinin bir kuşaktan diğerine nasıl aktarıldığını vermiştir. Her dönem kendi kadını yaratmıştır. Kadınların toplum içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur. Uygun koşullarda kendilerini geliştirmeye ne kadar uygun olduklarını, bunun da bilinç düzeyinin artmasıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Sonuç

“Kadın kimliğini”, tüm bireysel ve toplumsal bileşenleri açısından, içinde bulunulan toplumsal sınıf ve dönem belirlemektedir. Kuşkusuz tarihsel ve toplumsal koşullar arasındaki etkileşimin doğası, niteliği insan ilişkilerine de yansımakta; yeni yaşam biçimleri ve algılarının, yeni değerlerin içi hep önceki dönem ya da kuşağın özelliklerine göre biçimlenmektedir. Bu nedenle, kuşak farklılıkları doğal, dahası kaçınılmaz olarak kimi çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Ancak, geleneksel olandan modern olana; kolektif yaşam biçimi ve değerlerden bireysel yaşam ve değerlere geçişte izlenen evrim sürecinin bireyi yaşamını kurabilme ve sürdürebilme anlamında daha özgürlükçü bir aşamaya taşıdığı açıktır. Simone de Beauvoir ve Annie Ernaux'nun kadın hemcinsleri (anne ve büyükanne) üzerinden sorguladıkları kimlikleri bir

“kopuş”tan ziyade, bireysel ve toplumsal planda bir “süreklilik”i göstermesi açısından dikkate değerdir. Aile yaşamı içine hapsedilmiş geleneksel kadın kimliğinin, erkekle eşit koşullarda toplumsal içinde hak ettiği özgürlüğü bulması, her iki kadın yazarın kişisel ve toplumsal kimlik serüveninin çok ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Bu, gelecek kuşak kadınlara açılmış, “kendisi için” ve “kendi kendine var olmak için” içsel bir yolculuğun, bir farkındalık bilincinin doğuşudur, içsel gücünün, yeteneklerinin, özgüven duygusuna dayalı değerlerinin farkına varıştır. Her iki romandaki “kızlar”ın kendi kimlik oluşturma mücadelelerinin ötesinde, okurlar açısından önemli olanın kalıcı ve güçlü bir kadın imgesinin sağlıklı bir toplumsal yaşam için ne derece gerekli olduğudur.

KAYNAKÇA

- Beauvoir, S. (1989). *Sessiz Bir Ölüm*. (Çev. Bilge Karasu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dugast-Portes, F. (2008). *Annie Ernaux*. Paris: Bordas.
- Ernaux, A. (1994). *Bir Kadın*. (Çev. Yaşar Avunç). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Fort, P. (2003). “Entretien avec Annie Ernaux. Annie Ernaux and Pierre-Louis Fort”. *The French Review*, (76)5, 984-994. Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015, <http://www.jstor.org/stable/3133235>.
- Leujeune P. (2014). *L'autobiographie en France*. Paris: Armand Colin.
- Saveán, M. (1994). *La Place et Une Femme d'Annie Ernaux*. Paris: Gallimard.
- Thumerel, F.(2004). *Annie Ernaux, Une oeuvre de l'entre-deux*. Arras Cedex: Artois Presses Université.